

УДК 359.09

Смирнов І. Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МИТНА ЛОГІСТИКА: КАРТОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Викладено концептуальні основи новітнього науково-практичного напрямку – митної логістики, що характеризується компонентною, регіональною та функціональною структурою. Розкрито логістичні особливості компонентної (митні режими), регіональної (регіональні митні системи) та функціональної (за видами транспорту) структур митної логістики – в умовах України та її євроінтеграційного курсу. Відображено картографічний аспект митної логістики зокрема, наведено нову митну карту України станом на 1.01.2010р.

Ключові слова: митна логістика, регіональні митні системи, митні режими.

Постановка наукової проблеми. Митна логістика – новітній прикладний напрямок логістики, що з'єднує дві державно-господарські сфери, надзвичайно важливі для розвитку України, як незалежної держави та її євроінтеграційного курсу, а саме – логістичну та митну діяльність. Логістика, зокрема єврологістика, визначає напрямки інтеграції України в Пан'європейську та світову транспортно-логістичні системи, а митна діяльність має за мету забезпечення економічної безпеки України в умовах глобалізації світового господарства. Митна логістика своїм об'єктно-предметним полем має зовнішньо-торговельні потоки під час їхнього перетину митного кордону країни та їх митну обробку. Логістична функція митної діяльності займає важливе місце поряд з тарифно-регулюючою інформаційно-аналітичною,

© І. Г. Смирнов

контрольно-пропускною та фінансово-економічною, інтегруючи їх.

Наукові джерела та публікації. Цей напрямок недостатньо розкритий в літературі. У той же час тісний зв'язок митної справи та логістики чітко просліджується в Митному кодексі України, [1] що не знайшло адекватного відображення в літературі з митної справи, а самий термін «митна логістика» відсутній в Економічній енциклопедії України. При підготовці даної статті автор спирався на праці українських авторів з митної тематики [4; 6; 7], а також на власні розробки, що містяться в опублікованих посібниках та статтях [2; 3; 5].

Метою статті є розкриття концептуальних основ митної логістики, зокрема особливостей її компонентної, регіональної та функціональної структур в умовах України та її євроінтеграційного курсу.

Виклад основного матеріалу. Основою логістичної функції митної діяльності є логістична організація процесу митної переробки вантажів, яка об'єднує процеси реалізації митних режимів, пов'язаних з фізичним переміщенням зовнішньоторговельних вантажів через митний кордон. Логістика повинна забезпечити узгодженість матеріальних (товарних), інформаційних та фінансових потоків у митній діяльності, оптимальну технологію переміщення товарів через митний кордон з метою прискорення цього процесу, а також відпрацювання стандартних логістичних вимог як по відношенню до митних режимів (тобто стосовно митниць), так і до учасників зовнішньоторговельної діяльності. Отже, логістична функція митної справи охоплює дві складові: 1) логістизацію процесу митної переробки вантажів; 2) митну діяльність транспортно-логістичних компаній – як іноземних, що діють в Україні, так і українських. Перший напрямок має основою аналіз митно-логістичних потоків, тобто інтегрованих логістичних (товарно-інформаційно-фінансових) потоків, пов'язаних з перетином митного кордону України зовнішньоторговельними потоками та справлянням відповідних митних зборів та платежів. Основою митно-логістичних потоків є зовнішньоторговельні потоки, що мають транскордонний, або транзитний характер. Вони включають вхідні (імпорт) та вихідні (експорт) види потоків. Їх супроводжують інформаційні потоки: вихідні (від митниць до центрального органу), вхідні (навіпаки), супроводжувальні (документи на товар). Фінансові потоки, в свою чергу бувають вихідні (стягнення та перерахування мита до бюджету) та вхідні (державне фінансування митниць). Митні функції транспортно-логістичних фірм полягають у тому, що по-перше, їхня виробнича діяльність пов'язана з перетином митних кордонів, отже вимагає знання та дотримання митних вимог та взаємодії за митними органами; по-друге, великі транспортно-логістичні фірми мають в своїй структурі митні пости та ліцензовані митні склади, можуть виконувати функції митного перевізника та митного брокера, отже самі здійснюють митні функції.

Митний брокер [6, 200] - це підприємство, що здійснює декларування товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, і має ліцензію на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Митним брокером може бути тільки підприємство-резидент. Митний брокер здійснює брокерську діяльність відповідно до норм Митного кодексу України (МКУ) та ліцензійних умов, що затверджуються спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування. Нині законодавством не визначено порядок ліцензійних умов провадження митної брокерської діяльності і відповідно до норм чинного митного законодавства МСУ введені поняття «підприємство, що здійснює декларування на підставі договору» та «особи, уповноваженої на декларування».

Підприємство, що здійснює декларування вантажів на підставі договору, - це підприємство, яке зареєстроване на території України і здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України, а також має право від свого імені за рахунок і за дорученням власника (володільця) вантажу самостійно здійснювати такі операції в галузі митної справи:

- декларувати товари, транспортні засоби та інші предмети;
- подавати митному органу України документи, необхідні для митного оформлення;
- пред'являти митниці товари, транспортні засоби та інші предмети, що декларуються (тобто заявляти у встановленій формі точні відомості про товари і транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомості, необхідні для здійснення їх митного контролю та митного оформлення);
- забезпечувати сплату митних платежів, установлених для товарів, транспортних засобів та інших предметів, що декларуються;
- виконувати в межах своєї компетенції інші дії, необхідні для митного оформлення та митного контролю товарів і транспортних засобів, що декларуються;
- оскаржувати у визначеному порядку рішення митних органів України.

Для здійснення декларування такому підприємству необхідно отримати свідоцтво про визнання його декларантом (свідоцтво видається ДМСУ за погодженням із митним органом (митницею), в зоні діяльності якого розташоване підприємство), а також мати у своєму штаті осіб, уповноважених на декларування, які отримали відповідні кваліфікаційні свідоцтва. Видача такого свідоцтва особі, уповноваженої на декларування, здійснюється митним органом, в зоні діяльності якого розташоване підприємство, що здійснює декларування на підставі договору за наявності заяви від підприємства, або громадянина на видачу свідоцтва. Для видачі кваліфікаційного свідоцтва у митниці створюється екзаменаційна комісія, яка приймає екзамен у кандидатів із метою визначення достатності їх рівня знань і кваліфікації для здійснення декларування. Також митниця організовує навчання осіб, уповноважених на декларування, проведення консультацій та прийняття екзаменів у встановленому законодавством порядку.

Митний перевізник [6, 202] - це підприємство, яке здійснює перевезення між митними органами товарів, без застосування при цьому заходів гарантування доставки товарів до митного органу призначення, передбачених п. 1, 2 та

4 частини першої ст. 161 Митного кодексу України (надання власником товарів (уповноваженою ним особою) гарантій митним органам, охорона та супроводження товарів митними органами, перевезення на умовах конвенції МДП), і має ліцензію на право здійснення діяльності митного перевізника, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи (ДМСУ). Митним перевізником може бути тільки підприємство-резидент (юридична особа, а також громадянин, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи). Ліцензія на право здійснення діяльності митного перевізника є дійсною на всій митній території України.

Митна логістика характеризується комплексною структурою, що складається компонентної, регіональної та функціональної структур (рис. 1). **Компонентна структура митної логістики** розглядає логістичні особливості митних режимів. Митний кодекс України кваліфікує митні режими як комплекс митних операцій, пов'язаний з процесом фізичного переміщення зовнішньоторговельних вантажів через митний кордон. Митний режим – це сукупність положень, які визначають статус товарів і транспортних засобів переміщуваних через митний кордон для митних цілей. Митний кодекс України включає 13 видів митних режимів, зокрема: 1) імпорт; 2) реімпорт; 3) експорт; 4) реекспорт; 5) транзит; 6) тимчасовий ввіз (вивіз); 7) митний склад; 8) спеціальна митна зона; 9) магазин безмитної торгівлі; 10) переробка на митній території; 11) переробка за межами митної території; 12) знищення або руйнування; 13) відмова на користь держави. Дано їх коротку характеристику. **Імпорт** – це митний режим, відповідно до якого товари ввозяться на митну територію України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на цій території та можуть використовуватися без будь-яких митних обмежень. **Реімпорт** - це митний режим, відповідно до якого товари, що походять з України та вивезені за межі митної території України згідно з митним режимом експорту, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк ввозяться на митну територію України для вільного обігу на цій території. **Експорт** - це митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України для вільного обігу без зобов'язання про їх повернення на цю територію та без встановлення умов їх використання за межами митної території України. **Реекспорт** - це митний режим, відповідно до якого товари, що походять з інших країн, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк з моменту їх ввезення на митну територію України вивозяться з цієї території в режимі експорту.

Транзит - це митний режим, відповідно до якого товари і транспортні засоби переміщуються під митним контролем між двома митними органами або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання таких товарів і транспортних засобів на митній території України. **Тимчасове ввезення (вивезення)** - це митний режим, відповідно до якого товари можуть ввозитися на митну територію України чи вивозитися за межі митної території України з обов'язковим наступним поверненням цих товарів без будь-яких змін, крім природного зношення чи втрат за нормальних умов транспортування.

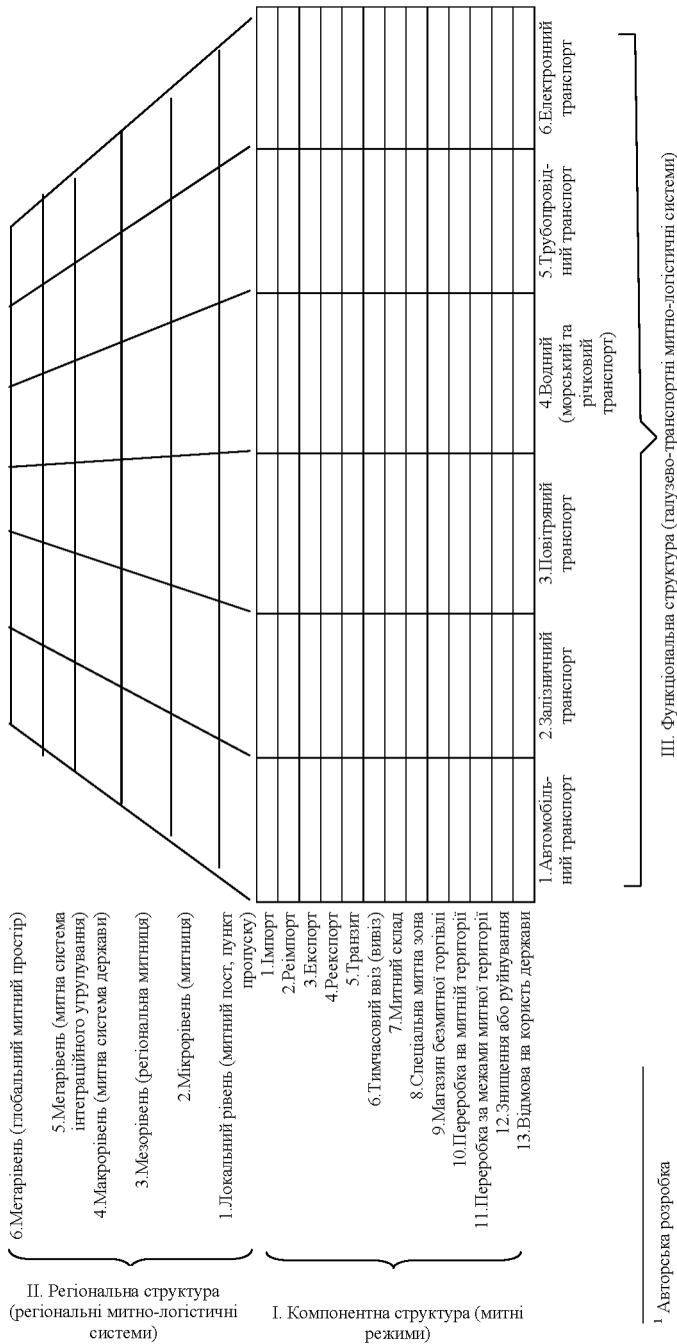

Рис. 1. Комплексна структура митної логістики¹

Митний склад - це митний режим, відповідно до якого ввезені із-за меж митної території України товари зберігаються під митним контролем без справляння податків і зборів та без застосування до них заходів нетарифного регулювання та інших обмежень у період зберігання, а товари, що вивозяться за межі митної території України, зберігаються під митним контролем після митного оформлення митними органами до фактичного їх вивезення за межі митної території України.

Спеціальна митна зона - це митний режим, відповідно до якого до товарів, які ввозяться на території відповідних типів спеціальних (вільних) економічних зон із-за меж митної території України, а також до товарів, які вивозяться з територій зазначених зон за межі митної території України, не застосовуються заходи тарифного і нетарифного регулювання, якщо інше не передбачено законом.

Магазин безмитної торгівлі - це митний режим, відповідно до якого товари, а також супутні товарам роботи, не призначені для споживання на митній території України, знаходяться та реалізуються під митним контролем у пунктах пропуску на митному кордоні України, відкритих для міжнародного сполучення, інших зонах митного контролю, визначених митними органами України, без справляння мита, податків, установлених на експорт та імпорт таких товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання. **Переробка на митній території України** - це митний режим, відповідно до якого ввезені на митну територію України товари, що походять з інших країн, піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання, за умови вивезення за межі митної території України продуктів переробки відповідно до митного режиму експорту. **Переробка за межами митної території України** - це митний режим, відповідно до якого товари, що перебувають у вільному обігу на митній території України, вивозяться без застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання з метою їх переробки за межами митної території України та наступного повернення в Україну. **Знищення або руйнування** - це митний режим, відповідно до якого товари, ввезені на митну територію України, знищуються під митним контролем чи приводяться у стан, який виключає їх використання, без справляння податків, установлених на імпорт, а також без застосування заходів нетарифного регулювання до товарів, що знищуються або руйнуються. Відмова на користь держави - це митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від товарів, що перебувають під митним контролем, без будь-яких умов на свою користь. У режимі відмови на користь держави на товари не нараховуються і не справляються податки і збори, а також не застосовуються заходи нетарифного регулювання. Більш детальна логістична характеристика митних режимів в Україні розкрита автором у [5].

Регіональна структура митної логістики включає шість рівнів регіональних митно-логістичних систем, в яких реалізуються митні режими щодо потоків митної переробки вантажів. Це локальний, мікро, мезо, макро, мега та мета рівні. На **локальному рівні** митно-логістична діяльність здійснюється на митних постах та пунктах пропуску. Україна межує з сімома країнами, на кордонах з якими визначено

234 пункти пропуску, з яких міжнародних - 144, міждержавних - 36, місцевих - 55. На даний час працює 210 пунктів пропуску, в т. ч. міжнародних та міждержавних: для залізничного сполучення - 42, повітряного - 18, морського та річкового - 39, паромного - 4, автомобільного - 77. За країнами - сусідами України припадає: Росія - 27 митних постів та 41 пункт пропуску; Молдова - відповідно 17 та 39; Румунія - 9 та 17; Польща - 5 та 16; Білорусь - 5 та 15.; Угорщина 5 та 7; Словаччина 6 та 5. Якщо врахувати протяжність кордону України з кожною з вищевказаних країн, то в середньому на один український прикордонний митний об'єкт припадає 54,2 км кордону з Білоруссю, 28,2 км - з Росією, 23,5 км - з Польщею, 29,9 км - з Румунією, 20,7 км - з Молдовою, 9,6 км - з Угорщиною та 7,5 км - зі Словаччиною. Таким чином, найбільш насиченим митною інфраструктурою є західний напрям зовнішньоторговельних зв'язків України.

Мікрорівень регіональних митно-логістичних систем представлений митницями - базовими підрозділами ДМСУ, на які покладена безпосередня відповідальність за здійснення митної діяльності. Митниці поділяються на зовнішні, внутрішні, на кордонах спеціальних економічних зон; а також на митниці місця відправлення та місця призначення. Станом на 2009 р. в Україні налічувалося 44 митниці, 36 з яких мали статус прикордонних. Типова структура митниці подана на рис. 2.

На **мезорівні** митно-логістична діяльність зосереджується в регіональних митницях. До 1.01. 2007 р. їх в системі ДМСУ було десять: Київська, Дніпровська, Донбаська, Подільська, Північна, Чорноморська, Карпатська, Східна, Західна, Кримська. З 1.01.2007 р. кількість регіональних митниць була зменшена до шести: Західна, Центральна, Східна, Південна, Кримська, Київська. Крім цього, виділяють митниці прямого підпорядкування: Бориспільська, Севастопольська, Центральна енергетична та Оперативна (Інформаційна). Із зменшенням числа регіональних митниць суттєво змінилися їхні функції: якщо раніше вони виконували контролюючу, то нині - координуючу, пов'язану зокрема з створенням «електронної митниці» (рис. 3). Типова структура регіональної митниці подана на рис. 4.

Макрорівень митно-логістичних систем - це рівень національної митної системи (в Україні - ДМСУ) (рис. 5). Митна система держави визначається як сукупність форм, засобів і методів державного регулювання експорту та імпорту товарів, яка є важливим елементом системи державного управління зовнішньоекономічною діяльністю. Митна система держави формується як результат її митної політики. Матеріальною основою митної системи держави є митна інфраструктура, яка включає матеріально-технічну базу митних органів та соціальну інфраструктуру. Україна нині має в цілому сформовану митну систему, яка складається з центрального органу управління, 6 регіональних митниць, 44 митниці, 234 митних постів та пунктів пропуску, 12 спеціалізованих митних установ. Митна система України на сьогодні в основному задовольняє митні вимоги держави на всіх геополітичних напрямках її діяльності, на всій довжині

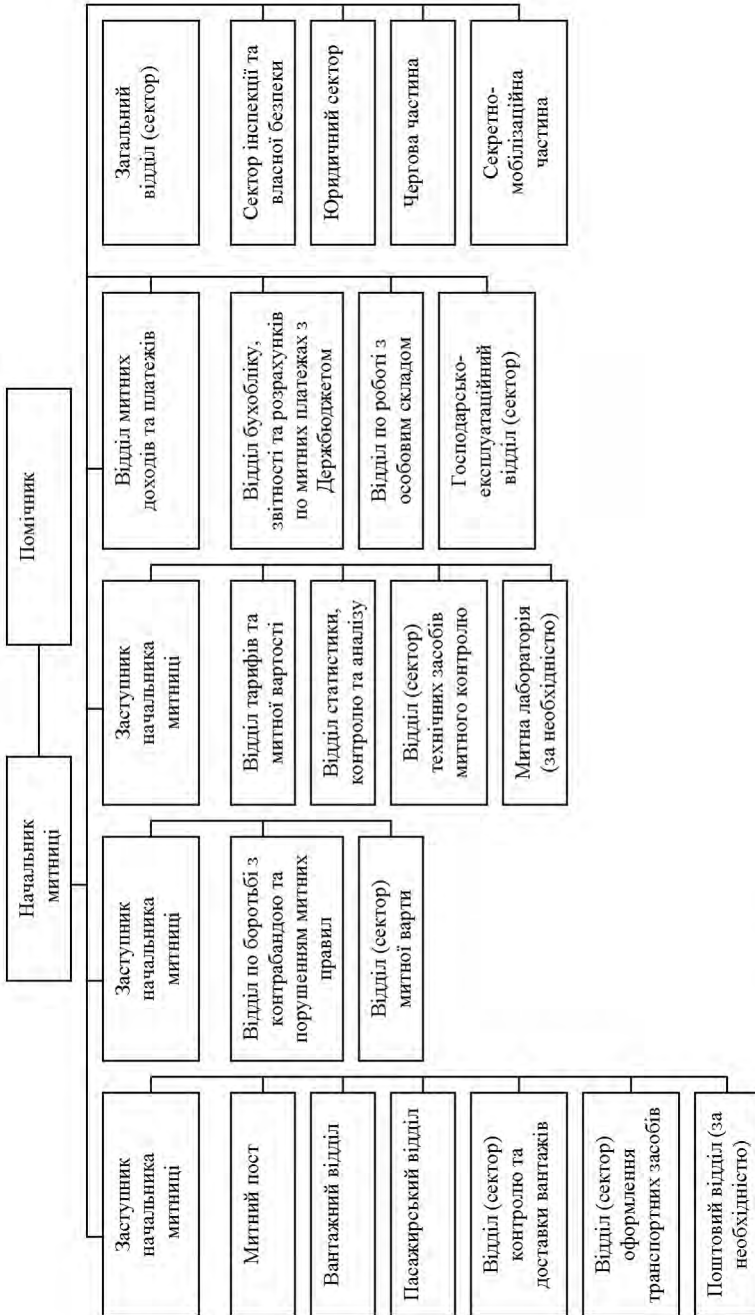

Рис. 2. Типова структура митниці ДМС України [7, 213]

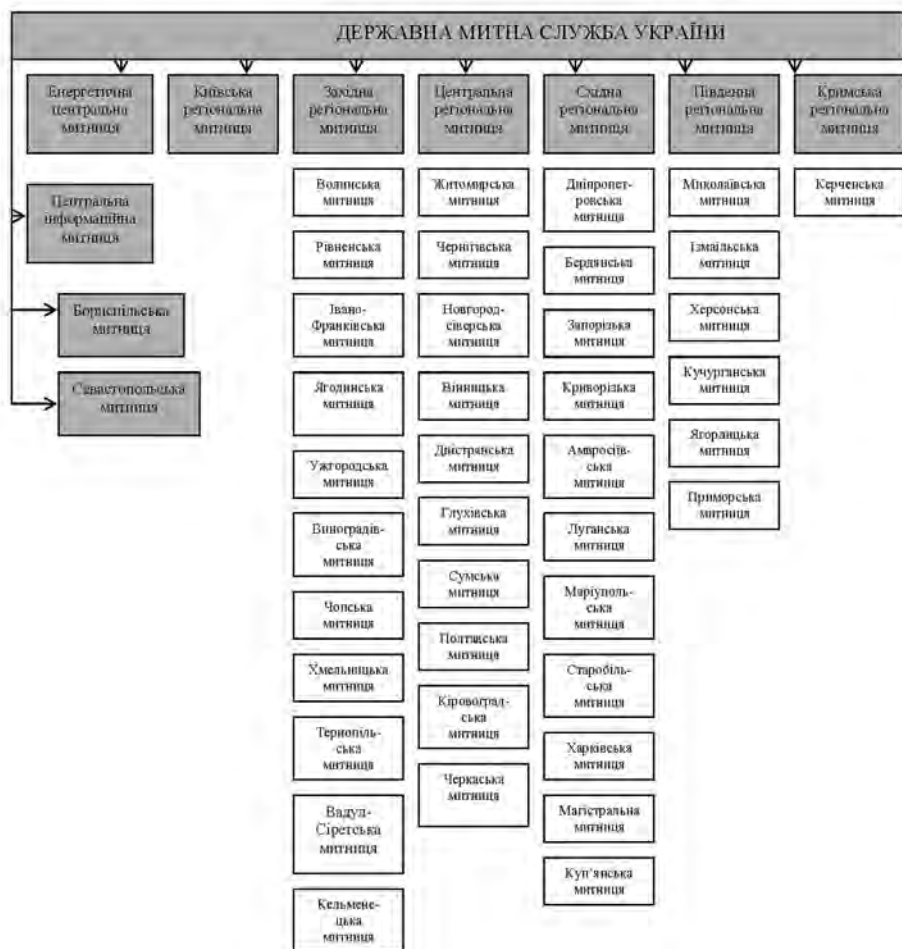

Рис. 3. Регіональна структура ДМС України (2009 р.)

суходільного кордону з сусідніми державами, а також на морському та повітряному кордонах. Одночасно продовжується процес подальшого облаштування митного кордону України згідно європейських вимог.

Мегарівень митно-логістичних систем – це рівень інтеграційних угруповань країн світу, тобто митних союзів. Як приклад, можна навести ЄС, який створив єдину митну систему Спільноти та прийняв Митний кодекс ЄС. З розширенням ЄС до 27 країн – членів у 2004 та 2007 рр. На західних суходільних кордонах України (з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією) вже діють митні вимоги єдиного Митного статуту ЄС, а не національні митні регуляції вищезазначених держав – сусідів України, що втратили свою чинність. У той час національні митні

загальноєвропейських митних вимог з метою справного функціонування митного кордону України з країнами – членами ЄС.

Нарешті, на **метарівні** митно-логістичних систем – у глобальному митному просторі відбувається координація та співпраця таких взаємопов'язаних сфер як зовнішня торгівельна, митна, транспортно-логістична. Керує цим процесом Всесвітня митна організація, до якої належить нині 137 країн, у т.ч. Україна. **Всесвітня митна організація** (ВМО) у 1994 р. стала правонаступницею Ради митного співробітництва (РМС), заснованої Конвенцією від 15 грудня 1950 р. Нова назва Організації свідчить, що за час діяльності РМС перетворилася у справді глобальний міжурядовий інструмент. ВМО - єдина всесвітня незалежна міжурядова організація з митних питань, і на сьогодні її членами є 162 країни. ВМО виконує важливе завдання: обґрунтування та узгодження розвитку митних систем держав-членів. Важливою складовою цієї роботи є рекомендаційна уніфікація митного законодавства. Історія ВМО розпочалася в 1947 р., коли 13 західноєвропейських країн у рамках Комітету Європейського Економічного Співробітництва домовилися заснувати робочу групу, яка вивчала можливість створення митного союзу, що базувався б на принципах Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ, 1947 р.), яка закріпила принципи, правові норми, правила ведення та державного регулювання взаємної торгівлі країн-учасниць. У 1948 р. робочою групою було засновано Економічний комітет та Митний комітет, який в подальшому перетворився на РМС. Це відбулося в 1952 р., коли набрала чинності Конвенція про створення Ради митного співробітництва. Перша сесія Ради відбулася в Брюсселі 26 січня 1953 р., на якій були присутні представники 17 європейських країн-засновників. З 1983 р. 26 січня щорічно святкується у всьому світі як Міжнародний день митника. Всесвітня митна організація має такі функції [6, 490]:

9. Вивчення всіх питань стосовно митного співробітництва, якому договірні сторони погодилися сприяти згідно з основними цілями Конвенції про РМС.

10. Вивчення технічних аспектів митних систем та пов'язаних з ними економічних чинників, з метою запропонувати членам Ради практичні засоби досягнення якомога вищого рівня узгодженості й одноманітності.

11. Підготовлення проектів конвенцій та поправок до конвенцій, а також внесення рекомендацій щодо їх прийняття зацікавленими членами.

12. Підготовка рекомендацій, що забезпечують однакове тлумачення та застосування конвенцій, які були укладені у результаті роботи Ради та конвенцій, що стосуються номенклатури для класифікації товарів у митних тарифах і оцінки товарів у митних цілях, підготовлених Групою з вивчення можливостей створення Європейського митного союзу, а також здійснення з цією метою функцій, які йому можуть бути прямо надані цими конвенціями відповідно до їх положень.

5. Опрацювання рекомендацій з примирення, вирішення спорів з тлумачення та застосування конвенцій, зазначених вище.

6. Забезпечення поширення інформації, що стосується митного регулювання та процедур.

7. Співробітництво з іншими міжурядовими організаціями з питань, які належать до її компетенції.

Вищим органом ВМО є Рада (щорічна сесія), яка складається з представників всіх країн-учасниць і скликається два рази на рік. Кожна держава - член Організації має один голос і представлена одним делегатом. Рішення Ради (Сесії) приймаються 2/3 голосів присутніх членів Ради. Рада щорічно вибирає з числа делегатів Голову і не менше двох заступників Голови. Постійно діючий виконавчий орган ВМО - Генеральний секретаріат зі штаб-квартирою в Брюсселі, очолює його Генеральний Секретар і він є депозитарієм міжнародних договорів в галузі митної справи. Основні органи - це Політична комісія у складі 24 членів та Фінансовий комітет у складі 17 членів, вони готують різноманітні матеріали і рекомендації, які в подальшому затверджуються Вищим органом ВМО. Основні органи керуються рекомендаціями технічних комітетів, провідні з них - Постійний технічний комітет, Комітет з номенклатури, Комітет з правового захисту, Комітет з Гармонізованої системи, Технічний комітет з оцінки товарів у митних цілях, Технічний комітет з правил походження товарів (рис. 6).

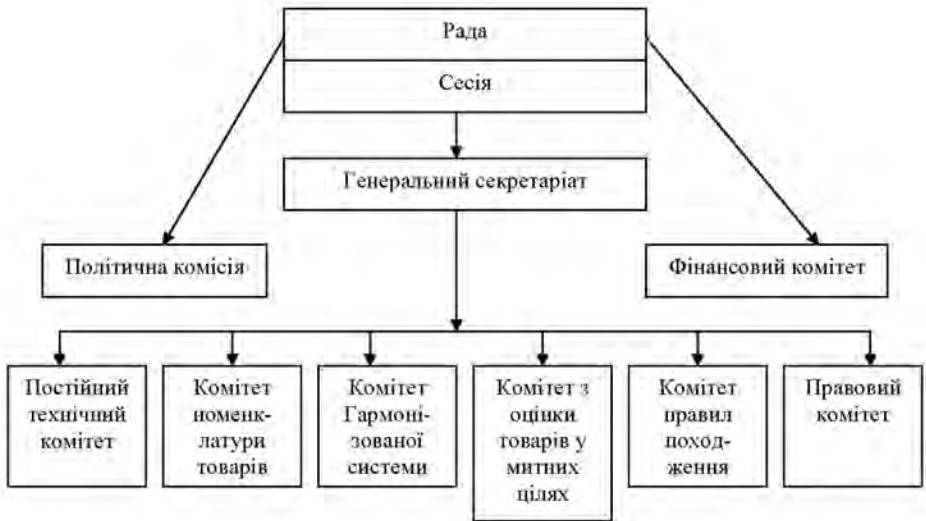

Рис. 6. Структура керівних органів ВМО [6, 492]

метою обміну досвідом, так і міжнародних організацій, що стикаються з митними питаннями при вирішенні своїх проблем.

Комітет з номенклатури товарів наглядає за виконанням положення Конвенції про номенклатуру для класифікації товарів у митних тарифах. У конвенції розроблена загальна основа для класифікації товарів у національних митних тарифах, забезпечено одноманітність класифікації товарів. Цей Комітет складається з представників держав-учасниць Конвенції і зазвичай скликається

два рази на рік. Завдання Комітету з номенклатури: підготовка рішень з питань, що викликають труднощі у національних органів і міжнародних організацій; узгодження позицій митних органів; забезпечення одноманітності в тлумаченні та застосуванні номенклатури. З цією метою Комітет розповсюджує інформацію відносно застосування номенклатури, вивчає національну методику і практику класифікації товарів у митних цілях, дає рекомендації країнам-учасникам щодо збереження одноманітності в тлумаченні та застосуванні номенклатури, готує проект поправок до Конвенції з митної номенклатури.

Комітет з Гармонізованої системи був заснований згідно з ст. 7 Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів. Комітет складається з представників договірних сторін Конвенції, скликається на засідання Генеральним секретарем за загальним правилом не рідше двох разів на рік. У Комітеті кожна договірна сторона має один голос, це правило поширюється і на Митний або Економічний союз. У разі необхідності Комітет може створювати підкомітети або робочі групи та визначає склад, виборчі права та регламент цих органів. Комітет з Гармонізованої системи виконує такі функції:

- пропонує будь-які поправки до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, які вважаються ним бажаними, з врахуванням потреб користувачів, змін у технології і структурі міжнародної торгівлі;
- складає пояснення, принципи класифікації та інші рекомендації, які стосуються тлумачення Гармонізованої системи;
- розробляє рекомендації з метою забезпечення одноманітного тлумачення і застосування Гармонізованої системи;
- порівнює та розповсюджує інформацію щодо застосування Гармонізованої системи;
- за власною ініціативою або на прохання надає відомості та рекомендації з усіх питань, які стосуються класифікації товарів у Гармонізованій системі, договірним сторонам, державам - членам ВМО, а також міжурядовим організаціям;
- на кожній сесії Ради звітує про свою діяльність, включаючи проекти поправок, пояснень, принципів класифікації та інших рекомендацій;
- здійснює щодо Гармонізованої системи всі інші права і функції, які Рада або договірні сторони вважатимуть за необхідні.

Комітет з оцінки товарів у митних цілях займається спостереженням за виконанням Конвенції про митну оцінку товарів. Мета цієї Конвенції полягає в максимальній одноманітності при оцінюванні товарів, спрощенні ведення переговорів з митних тарифів. Завданням Комітету є забезпечення одноманітності тлумачення та застосування принципів щодо визначення вартості товарів, що перебувають в обігу світової торгівлі. Комітет зобов'язаний поширювати інформацію про методи оцінювання товарів сторонами Конвенції, вивчати національні правила, процедури і практику країн-учасниць Конвенції стосовно оцінки товарів. Він розглядає закони країн-учасниць в галузі методів митної оцінки і займається визначенням термінів і понять для митних цілей.

Особливістю організаційної структура ВМО є те, що вона створює спеціальні підрозділи з реалізації укладених під її егідою міжнародних договорів. Наприклад, був створений Комітет з номенклатури, передбачений Конвенцією про номенклатуру для класифікації товарів в митних тарифах, Комітет з митної оцінки, передбачений Конвенцією про оцінку товарів у митних цілях. ВМО створить й інші комітети у разі виникнення такої необхідності для реалізації цілей конвенцій, укладених в її рамках.

Діяльність ВМО має широке географічне представництво, що зумовило перехід до її роботи за регіональним принципом. Нині вона нараховує шість регіонів:

- Північна Африка, Близький та Середній Схід;
- Західна і Центральна Африка;
- Східна і Південна Африка;
- Далекий Схід, Австралія і Океанія;
- Північна, Південна, Центральна Америка та Кариби;
- Європа.

Україна разом з пострадянськими країнами-членами належить до регіону Європи. 19 червня 1992 р. було прийнято Постанову Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва», згідно з якою Україна стала повноправним членом Організації. Участь України у ВМО сприяє процесам уніфікації деяких питань внутрішніх митних процедур з чинними міжнародними стандартами в цій галузі, впливає на розвиток міжнародного митного співробітництва з країнами-членами.

Митну товарну номенклатуру використовують до потреб міжнародної торгівлі. Глобальною багатосторонньою угодою в галузі митних тарифів є ГАТТ/СОТ, яка зіграла основну роль у лібералізації світової митної політики шляхом здійснення «митного роззброєння» (тобто консолідації та зменшення мита) Якщо в 1950 – х рр. середній митний тариф у світі складав 25 – 30 %, то нині – менше 5%. Водночас відбувається уніфікація митної політики держав світу. Вступ України до СОТ (2008 рік) вимагає подальшої гармонізації національної митної політики і практики з світовою.

Функціональна структура митної логістики розкриває логістичні особливості здійснення митної діяльності під час зовнішньоекономічних перевезень вантажів автомобільним, повітряним, залізничним та водним (морським та річковим) видами транспорту, а також на трубопровідному транспорті та лініях електропередачі. Транспортні засоби, якими переміщуються громадяни та товари через митний кордон України, підлягають митному контролю та митному оформленню. Митні процедури, що здійснюються під час митного контролю та митного оформлення транспортних засобів, якими переміщуються громадяни та товари через митний кордон України, мають уніфікований характер і не залежать від країни реєстрації або країни — власника транспортного засобу, країни, з якої прибув цей транспортний засіб, або країни, куди він прямує, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України, укладеними в установленому

законом порядку, та відповідними міжнародними актами, в частині застосування санкцій та обмежень у торгівлі з окремими країнами. Митний контроль за міжнародними перевезеннями товарів здійснюється митними органами у взаємодії з іншими відповідними контрольними службами за спільними технологічними схемами з визначенням часу та послідовності виконання кожною службою своїх безпосередніх обов'язків. З метою прискорення здійснення митних процедур під час переміщення транспортних засобів через митний кордон України працівники водного, повітряного, автомобільного та залізничного транспорту сприяють посадим особам митних органів у виконанні ними своїх службових обов'язків.

Особи, що переміщують товари під митним контролем **автомобільним транспортом**, зобов'язані:

5) доставити товари за місцем призначення з збереженням митних забезпечень;

6) не розпочинати вивантаження чи перевантаження товарів без дозволу митного органу;

7) пред'явити митному органу необхідні для здійснення митного контролю і митного оформлення документи;

4) у невідкладних випадках за свій рахунок здійснювати вивантаження, навантаження, розпакування та упакування товарів і пред'являти їх до митного контролю.

Автотранспортний засіб, що використовується для переміщення товарів через митний кордон України, не потребує окремої митної декларації, якщо під час такого переміщення декларуються товари, які перевозяться ним автотранспортним засобом. Відомості про автотранспортний засіб, що перевозить товари, вносяться до митної декларації, якою оформлено ці вантажі, книжки міжнародного дорожнього перевізника (далі - МДП), передбаченої Митною конвенцією про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 р. (Конвенцією МДП 1975 р.), товаротранспортних накладних, дорожнього листа, провізних та інших супровідних документів, передбачених законодавством.

Переміщення товарів через митний кордон України **повітряним транспортом** здійснюється через міжнародні аеропорти, в яких розташовані митні органи. Командир повітряного судна зобов'язаний подати для здійснення митного контролю такі документи:

8) генеральну декларацію;

9) документи про поштові відправлення, товари та товаро-супровідні документи;

10) інші документи, передбачені цим Кодексом, іншими законами України, а також міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку.

Дозвіл митного органу на вивантаження товарів з повітряного судна або завантаження товарів на нього надається після перевірки поданих документів та встановлення їх відповідності вимогам МКУ. Товари, що перевозяться транзитними

авіапасажирами (за винятком товарів, заборонених до транзиту), не підлягають обкладанню податками і зборами та безперешкодно переміщуються в межах зони митного контролю міжнародного аеропорту.

У зонах митного контролю пунктів пропуску **залізничного транспорту** на державному кордоні України здійснюються перевірка документів, огляд залізничного рухомого складу, а також інші митні процедури, передбачені митним кодексом України (МКУ). Розвантажувальні, навантажувальні, перевантажувальні та інші операції, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, проводяться підприємствами залізниці за свій рахунок. При надходженні до митного контролю товарів, що перевозяться залізничним транспортом, працівники залізничної станції подають до митного органу:

6) передатну відомість (багажний список);

7) залізничні накладні;

8) інші документи, передбачені МКУ, міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку, та іншими законами України.

Залізниця несе відповідальність за втрату чи неналежну доставку товарів, що перебувають під митним контролем, до митного органу призначення. Митний контроль товарів і транспортних засобів у міжнародному залізничному сполученні здійснюється в зонах митного контролю. Пасажири поїздів міжнародного сполучення можуть проходити митний контроль також в інших місцях, визначених уздовж маршруту руху поїзда за погодженням між спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах охорони державного кордону України та центральним органом виконавчої влади в галузі транспорту. Відправлення залізничних транспортних засобів з місць стоянки здійснюється з дозволу митного органу та органу охорони Державного кордону України.

На **водному транспорті** митні органи здійснюють митні процедури в зонах митного контролю на території морських та річкових портів, а також в акваторії портів, відкритих для міжнародних перевезень. Зони митного контролю в морських та річкових портах розташовуються в межах, відведених адміністрацією цих портів, територій та акваторій. Судно закордонного плавання протягом усього часу стоянки в порту перебуває під митним контролем. Митний орган має право в цей період здійснювати огляд і переогляд судна, пломбування та опечатування його окремих трюмів і приміщень, де знаходяться товари, підстави для ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзит через територію України яких відсутні. Вивантаження товарів із суден закордонного плавання та завантаження товарів на зазначені судна здійснюються з дозволу митного органу та під його контролем згідно з товаросупровідними документами, передбаченими законодавством України. Пропуск через митний кордон України товарів, що перевозяться в міжнародному водному сполученні, здійснюється на підставі оформлених митних декларацій.

Судна каботажного плавання, що плавають під Державним прапором України, а також судна каботажного плавання, що плавають під іноземним прапором, за умови одержання на це дозволу центрального органу виконавчої влади в галузі транспорту, перебувають під митним контролем протягом усього часу каботажу. Митне оформлення таких суден здійснюється документально після повернення з рейсу на підставі письмового повідомлення капітана судна про те, що судно під час рейсу не заходило в порти інших держав і не причалювало до суден закордонного плавання, а при виході в рейс - що цим рейсом не передбачається заходження до портів інших держав та причалювання до суден закордонного плавання.

Митний контроль товарів, що переміщуються через митний кордон України **трубопровідним транспортом та електронним транспортом** (лініями електропередачі), у тому числі з метою транзиту через митну територію України, здійснюється в місцях митного контролю, які визначаються Кабінетом Міністрів України. Для митного оформлення товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом, декларант подає митному органу такі документи:

- 1) зовнішньоекономічний договір (контракт);
- 2) акт (акти) приймання-передавання товару;
- 3) сертифікат якості;
- 4) рахунок-фактуру (інвойс);
- 5) маршрутну телетайпограму;
- 6) дозволи (ліцензії) відповідних органів державної влади;
- 7) інші документи, передбачені цим Кодексом та іншими законами України.

Для митного оформлення електроенергії декларант подає митному органу такі документи:

- 1) зовнішньоекономічний договір (контракт);
- 2) довідку-підтвердження відповідного підприємства про кількість електроенергії, що переміщується через митний кордон України;
- 3) інші документи, передбачені цим Кодексом та іншими законами України.

Висновки. Митна логістика інтегрує такі важливі функції митної діяльності, як тарифно-регулююча, інформаційно-аналітична, контрольно-пропускна та фінансово-економічна. Мета логістизації митної діяльності полягає насамперед у ефективній логістичній організації всіх видів потоків, що спостерігаються в митній справі та їх прискорення. Це відноситься до товарних, інформаційних та фінансових потоків, що формують у сукупності інтегрований товарно-інформаційно-фінансовий потік, який мають своїм обов'язком контролювати такі структури митної служби, як митні пости та митниці, зокрема під час перетину цим інтегрованим потоком митного кордону держави. Інтегрований характер митно-логістичних потоків відповідає комплексній структурі митної логістики, що включає компонентну, регіональну та функціональну структуру. Компонентна структура митної логістики розкриває логістичні особливості митних режимів, які визначає Митний кодекс України. Регіональна структура характеризує регіональні митно-логістичні системи, зокрема локальні (митний пост), мікрорівня (митниця),

мезорівня (регіональна митниця), макрорівня (митна служба держави), мегарівня (митна система інтеграційного об'єднання держав) та метарівня (глобальний митний простір). Функціональна структура митної логістики відображає особливості митної діяльності на автомобільному, залізничному, повітряному, водному (морському та річковому), трубопровідному та електронному видах транспорту. Інтегрує всі вказані структури митної логістики її картографічне відображення, зокрема митна карта України.

Рецензент – доктор географічних наук, професор О. О. Бейдик

Література:

1. Митний кодекс України від 15 січня 2003 р. – К.: Атіка, 2003. – 160с.
2. *Смирнов И. Г.* Логистическая функция таможенной деятельности в Украине //Logistics. – 2007. - №8. – С. 12 – 16.
3. *Смирнов И. Г.* Митна логістика: компонентна структура//Наук. вісник Волинськ. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2007. - №2. – С.160 – 168.
4. *Горб К.М., Олексієнко О. Ю.* Аналіз митного забезпечення прикордонних територій України//Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали IV Міжн. наук. – практ. конф. Том 2. – Луцьк: Вежа, 2007. – С. 183 – 189.
5. *Смирнов І.Г., Хільчевська І.Г.* Логістика у зовнішньоекономічній діяльності//Регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Навч. пос./ За ред. І.І. Дахна. – К.: ЦУЛ, 2009. – С. 65 – 150.
6. Основи митної справи в Україні: підручник / За ред. П.В. Пашка. – К.: Знання, 2008. – С. 158.
7. *Павлов А.П.* Українська митниця на шляху відродження та розвитку: Правові та історичні аспекти. – К.: Акцент, 2002. – 417 с.

И. Г. Смирнов

ТАМОЖЕННАЯ ЛОГИСТИКА: КАРТОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Изложено концептуальные основы нового научно-практического направления – таможенной логистики, которая характеризуется компонентной, региональной та функциональной структурой. Раскрыты логистические особенности компонентной (таможенные режимы), региональной (региональные таможенные системы) и функциональной (за видами транспорта) структур таможенной логистики – в условиях Украины и ее евроинтеграционного курса. Изображено картографический аспект таможенной логистики.

Ключевые слова: таможенная логистика, региональные таможенные системы, таможенные режимы

Smirnov I.

CUSTOMS' LOGISTICS: CARTOGRAPHY ASPECT

Represented theoretical basis of the newest scientific-practical direction – customs logistics, which has componential, regional and functional structures. Showed logistical peculiarities of componential (customs regimes), regional (regional customs systems) and functional (customs duties at various transport branches) structures of customs logistics considering Ukraine's eurointegrational strategy of national development. Included cartographical aspect of customs logistics with new customs' map of Ukraine on 1.01.2010.

Key words: customs logistics, regional customs system, customs regimes.

Надійшла до редакції 10 березня 2010 р.